

1.

Buda, 1525. április 13.

Burgio nuncius Sadoleto pápai titkárnak. — A pápa kérésére előadja a Magyarországon uralkodó zűrzavaros állapotok okait.

Főtisztelendő Uram és tiszteletreméltó pártfogóm!

Megkaptam Főtisztelendő Uraságod március 21-éről kelt levelét s ebből úgy látom, hogy Őszentsége tudni akarja, hogy honnan származik az a sok baj, ami most Magyarországon van. Azt a keveset, amit erről megtudhattam, most előadom . . . A bajoknak sok okuk van, de én csak egy párat sorolok fel. Az első ok a király nemtörődömsége és hogy hijjával van minden uralkodói erénynek. Pedig mint gyermek eleinte jó nevelésben részesült, de később asszonyok és jelentéktelen emberek társaságában nem tudtak kifejlődni apjától örökölt természetes jótulajdonosságai. Majd felserdülve, abban a veszedelmes életkorban, mikor még a legjobb nevelésű fiatalembert is nehéz a jó úton megtartani, feleségül adtak hozzá egy nőt,¹ aki csakúgy, mint ő, Miksa császár hóbortos udvarának szokásai szerint s a flandriai szabados szellemben nevelkedett. De ekkor már alattvalóik is követelni kezdték, hogy a király

¹ II. Lajos 1522 január 15-én — 16 éves korában — esküdött meg Szép Fülöp leányával, V. Károly császár és I. Ferdinánd későbbi magyar király testvérével, Mária főhercegnővel. (I. Miksa unokájával).

szabadítsa ki magát nevelői gyámkodása alól s vegye maga kezébe a kormányzást. Ófelsége tehát ily fiatalon, minden korláttól felszabadulva, nagy hatalomhoz jutott, aminek természetesen az lett az eredménye, hogy szabadságát és hatalmát nem úgy használta fel, ahogyan jó nevelői tanították. Pedig mindaddig követte azt, amit derék nevelője, Bornemissza János,¹ beléoltott: mértékletes volt ételben, tisztelettel hallgatta az istentiszteletet s más hasonló jó tulajdonságai voltak, de ettől kezdve Ófelsége élni akart a szabadsággal, amit felnőtt kora, felesége és az ország adott neki; mesterévé és mentorává Brandenburi György örgrófot tette, aki azonban egyáltalán nem hasonlít két testvéréhez, kik most Rómában vannak s kérem Őszent-ségét és Uraságot, hogy ne ezek szerint ítéljek meg őt. Ez az örgróf körülbelül 50 éves, egyetlen foglalkozása, hogy egész rendszeresen, majd minden nap táncol, de nem ebéd vagy vacsora előtt s olykor elmegy vadászatra is. De nem szarvasra, vad-disznóra vagy madarakra vadászik, hanem arra, hogy elűzze a városból a szégyenérzést s megtalálja az erdőben a szabadságot a mértéktelen evés-ivásra, talán olykor még arra is, ami azután következik.

¹ Bornemissza János alacsony sorsból küzdötte fel magát, egész a budai várparancsnokságig, pozsonyi gróffá és a királyi jövedelmek kezelőjévé. A köznemesség előtt nem volt népszerű, Zápolyai János erdélyi vajdával rossz viszonyban volt, de Ulászló királynak bizalmas embere lévén, Brandenburi György és Bakócz Tamás mellett II. Lajos egyik nevelője lett. Burgio nunciushoz egyik legjobb barátja volt s kétségtelen, hogy az 1524 előtti eseményekre és magyarországi állapotokra Bornemissza volt a nuncius informátora. Bár a közvélemény — mely akkoriban is szerette a közéletben szereplő s magas hivatalokat betöltő és kormányon lévő férfiakat gyanúsítani — őt is meggyanúsította, mégis Burgio a Fuggerek bukása után Bornemisszára akarta bízni a pápai segélypénzek őrzését, mint azon kevesek egyikére, akikre ezt nyugodtan rábízhatta volna.

Az őrgróf a felséget is a maga életmódjára kezdte csábítani. Nem mondom, hogy a magyar urak közül senkisémm vette volna észre mindjárt eleinte, hogy az ilyen kezdet milyen végre vezet, de nem igen próbálták meg, hogy a királyt az őrgróftól elvonják. S ez nehéz is lett volna, mert ezt maga a király apja jelölte ki fia számára egyik nevelőül mint rokonát. Még rosszabb, hogy György rokona a királynénak is. Végre is az őrgróf keresztül tudta vinni, hogy megtegyék a király gyámjává s ekkor németjei segítségével magához ragadta az egész hatalmat a királyi udvarban, úgyhogy a királyhoz most már sem asztalnál, sem szobájában, sem a tanácsban semmi más ügy nem jut el, mint a németiségé. Ez a gyönyörű tanítás sokkal jobban fogott őfelségén, semmint a derék Bornemissa oktatásai. Követi is az őrgróf példáját mindenben, s — valóban — nem is hoz rá szégyent : nem törődik az ország tiltakozásával, hanem egyszerűen kicseréli azokat a nevelőit, kik ez ellen az életmód ellen felszólalnak, mindent az őrgrófra bízva s azokra, kik ezzel egyetértenek. Ezek a nevelők és tanácsadók a körülmények szerint változnak. Az őrgróf előbb az elhalt primásbíborossal volt szövetségben, aztán a pécsi püspökkel, aki később szintén érsek lett, majd a mostani esztergomi érsekkel és Burgoval, aki V. Károly császár követe volt a királyné mellett.¹ Mikor Szakmári György érsek meghalt, az őrgróf is visszavonult a politikai élettől s pár hónapig nem jelent meg az udvarnál. De ezalatt a mostani esztergomi érsek,

¹ A primás-bíboros : Bakócz Tamás († 1521), a pécsi püspök, ki 1521—24-ig esztergomi érsek is volt : Szakmári György, utódja pedig a mohácsi csatában elesett Szalkai László, Burgio ittartózkodása idejében esztergomi érsek. *Andrea da Burgo* velencei származású diplomata (†1532) a Habsburgok szolgálatában mint V. Károly követe először 1519-ben, majd 1521-től több évig tartózkodott Magyarországon. Később I. Ferdinánd követe volt VII. Kelemen pápa mellett.

Szalkai László, annál nagyobb befolyásra tett szert, fejévé tette magát az egész kormánynak és Sárkány Ambrus országbíróval és az eгри püspökkel triumvirátust alkotott, azonban a valóságban csak egy ember uralkodik : maga az érsek. A király Ófelsége teljesen Szalkaitól függ, s az egész kormányt átengedi e három embernek, jobban mondva az egy esztergomi érseknek, mert a másik kettő épúgy nem törődik az országgal, mint maga a király. Ezek hárman így kormányoznak : ha Szalkai László valamit keresztül akar vinni, akkor azt a királyi tanácsban vagy Sárkánnyal vagy az eгри püspökkel előadhatja, ő maga pedig mindenféle érvekkel ellene szól s úgy tesz, mintha le akarná beszélni erről a többit. De Sárkány és az eгри püspök aztán addig erősködnek a terv mellett, míg végre Szalkai is enged és így aztán a dolgot nyélbe ütik. A király hagyja, hogy ezek csináljanak, amit akarnak, el se jár a tanácsba, vagy ha résztvesz is a tanácskozáson, akkor is csak beszélget és tréfálkozik hol egyik, hol másik tanácsossal, mert ezt mindig így rendezi el Szalkai. Van ugyan még magyaros becsület ebben a három emberben is, de mégis maliciáikban oly kitanultak s oly kitűnően el tudják titkolni, ha valami gonoszságot követtek el, hogy senkiséj jön arra rá. Ez a három ember bocsátja áruba Magyarországon a királyi adományokat, az igazságszolgáltatást, a hivatalokat, a püspökségeket, s hogy senki részéről se találjanak ellentmondásra, méltóztattak nagykegyesen a királynét is befogadni társaságukba, hiszen tudják, hogy az ő jelenléte úgy sem számít és ismerik a királyné szerény szellemi képességeit. S mert a királyné mindig az ő társaságukban akar lenni, az ő révén kitűnő eszközre találtak a mostani császári követben is,¹ aki aztán

¹ Schönkircheni báró Schneidpeck János, kiról Ferdinánd